

Godslastering en vrije meningsuiting, een moeilijke combinatie

In Nederland werd het strafrechtelijke verbod op godslastering opgeheven. Jogchum Vrielink legt uit waarom dat, paradoxaal genoeg, negatief kan uitpakken voor de vrijheid van meningsuiting.

Jogchum Vrielink

Na verschillende eerdere schijnbewegingen en gefaalde pogingen wordt in Nederland het verbod op 'smalende godslastering', neergelegd in artikel 147 van het wetboek van strafrecht, nu echt opgeheven. De Tweede Kamer stemde al op 16 april 2013 in met het schrappen van het wetsartikel en de Eerste Kamer volgde op 3 december. Goed nieuws voor de vrijheid van meningsuiting, toch? Wellicht toch niet. Voor alle duidelijkheid: er kan in een seculiere rechtsstaat weinig twijfel bestaan over de onwenselijkheid van een wettelijk blasfemieverbod. Zo staat het artikel op gespannen voet met de expressievrijheid en daarnaast is er het probleem dat overheid en rechter zich bij de uitleg van het verbod al snel moeten begeven in theologische interpretaties. 'Godspot' is geen zaak voor het strafrecht. Het probleem is dus niet de opheffing van het verbod. Het probleem is dat die opheffing een prijs heeft. Tegelijk met de stemming over het laten vervallen van artikel 147, nam de Senaat een motie aan die de regering de opdracht geeft te onderzoeken of andere onderdelen van de strafwet kunnen worden aangepast zodat gelovigen beter worden beschermd tegen belediging van hun geloof. De vrijheid die de wetgever met de ene hand geeft, zal mogelijk met de andere hand weer afgepakt worden.

GODSLASTERING EN GROEPSBELEDIGING

Het voorstel tot afschaffing van het verbod op godslastering werd in april 2013 vrij vlot goedgekeurd in de Tweede Kamer. De stemming in de Eerste Kamer bleek echter minder vanzelfsprekend. De regeringspartijen VVD en PvdA lieten plots weten dat zij twijfelden over het schrappen van het wetsartikel. Bij wijze van compromis werd daarom een parallelle motie voorbereid en gestemd. Concreet geeft die motie de regering de opdracht te onderzoeken of een aanpassing van artikel 137c van het wetboek van strafrecht 'dienstig kan zijn om te bewerkstelligen dat dit artikel eveneens genoegzame bescherming biedt tegen als ernstig ervaren belediging van burgers door belediging van hun geloof en geloofsbeleving'. Artikel 137c bestraft het zich beledigend uitlaten 'over een groep mensen wegens hun godsdienst'. Het probleem met het strafbaar stellen van 'beledigingen' is traditioneel dat wat als beledigend wordt ervaren, sterk afhangt van persoon tot persoon en van groep tot groep. Om het artikel te verzoenen met de expressievrijheid, wordt daarom in Nederland een onderscheid gemaakt tussen uitingen die beledigend 'voor' een groep zijn en uitingen die beledigend 'over' een groep zijn. Uitingen die beledigend zijn voor een groep, zijn zuiver subjectief en bijgevolg niet strafbaar, daar er anders geen enkele rem op de bepaling zou

Dode letter

Het verbod op godslastering dateert van 1932 en verbiedt 'smalende godslasteringen die krenkend zijn voor godsdienstige gevoelens'. Het verbod is in de praktijk echter al decennialang dode letter, omdat het onwerkbaar bleek in de hedendaagse context. De veruit bekendste vervolging betrof die van de schrijver Gerard (van het) Reve, in 1968. Dat werd ook direct de genadeslag voor het verbod. In wat de geschiedenis is ingegaan als het 'ezelproces' stonden enkele passages uit het werk van Reve centraal. Zo had de auteur zich in een gedicht de wederkomst van God op aarde verbeeld als een ezel, die hij in zijn slaapkamer 'drie keer langdurig achter elkaar in Zijn Geheime Opening zou bezitten'. Elders had de auteur geschreven dat hij de goddelijke ezel zou voorzien van 'zwachtels om Zijn hoefjes', om schrammen te voorkomen 'als Hij spartelt bij het klaarkomen'. Reve werd uiteindelijk vrijgesproken, waarbij de Hoge Raad de vrijspraak in stand hield. Met name het oogmerk om te smalen werd niet bewezen geacht. Sindsdien wordt het opzetvereiste gezien als een onbewijsbaar *probatio diabolica*. Reden waarom het in de controverses sindsdien zelfs niet meer tot vervolging kwam. Godslastering stond, met andere woorden, alleen nog als een soort relict uit vervlogen tijden in het Nederlandse wetboek van strafrecht. (JV)



staan. Beledigende uitingen over een groep - waarbij men probeert te komen tot een objectiever beledigingsbegrip - kunnen wel strafbaar zijn, maar daartoe moeten de uitingen als 'onnodig grievend' kunnen worden beschouwd (vanuit een 'extern' perspectief). Belangrijk is verder dat het verbod alleen uitingen verbiedt die 'onmiskenaar betrekking hebben op een bepaalde groep die door hun godsdienst wordt gekenmerkt'. Het 'zich beledigend uitlaten over een godsdienst', in algemene zin, valt er dus niet onder; zelfs niet als dat gebeurt op zo'n manier 'dat de aanhangers daardoor in hun godsdienstige gevoelens worden gekrenkt'.

LIEVER DE (TANDELOZE) DUIVEL DIE JE KENT

Nu moet er wellicht niet té veel worden gelezen in de precieze bewoordingen van de motie, maar het is toch weinig geruststellend dat zij beide aangehaalde elementen lijkt te missen. Ten eerste verwijst de motie uitsluitend naar het *subjectieve* element van belediging: men wil laten nagaan of burgers wel genoeg beschermd worden tegen 'als ernstig ervaren belediging[en]'. Dat terwijl een afba-

kening van de vrijheid van meningsuiting die (nog sterker) plaatsvindt aan de hand van subjectieve gevoelens dat recht totaal zou ondermijnen: fundamentele debatten over bijna één maatschappelijk onderwerp hebben immers wel voor een of andere groep een aspect dat zij 'als beledigend ervaren'. Een tweede punt is dat de motie, door te verwijzen naar 'belediging van hun geloof', ook voorbij lijkt te (willen) gaan aan het vereiste dat de belediging onmiskenaar betrekking moet hebben op een religieuze groep, en niet louter op een godsdienst *an sich*. Een strafbaarstelling van belediging van religies zou ons echter nog verder van huis brengen dan het verbod op godslastering. Het verbod op godslastering was weliswaar onzinnig, maar het was ook vrij ongevaarlijk. Hoewel de opheffing ervan op zich een goede zaak is, moet ervoor worden gewaakt dat er via de achterdeur niet iets veel gevaarlijkers wordt binnengehaald, dan wat er via de voordeur werd buitengezet...

(De auteur is postdoctoraal onderzoeker en onderzoekscoördinator discriminatierecht binnen het Steunpunt gelijkekansenbeleid)